

TOARP UNDER 1900-TALET

DALSJÖFORS SAMHÄLLE

Inget räknefel – Inget Dalsjöfors

I slutet av 1700-talet fanns det 4 skvaltkvarnar i den övre delen av bäcken mellan Dalsjön och fabriken i Dalsjöfors. De tillhörde gårdar i Skenstad och Kråkhult Uppegård. Längre ner i bäcken låg dessutom den kvarn som ägdes av gårdarna Tummarp och Kerstinsgårde.

Nämndemannen och häradsdomaren Johannes Johansson var ägare till halva Kråkhult Uppegård. I mitten av 1800-talet köpte han upp dessa kvarnar för att sedan bygga en större hjuldriven och effektivare kvarn i bäcken, där denna korsar Sjödalsvägen. Dessutom anlades ett sågverk i korsningen Snödroppsvägen – Sjödalsvägen, där allt det virke fanns, som behövdes när kvarnhus, magasin, ladugård samt mjölnarstuga byggdes.

Tyvärr avled Johannes i januari 1864, 47 år gammal, efterlämnande hustru och 4 barn. "Vattensot/vattensvullnad", ödem, var dödsorsaken. Under de följande 18 åren drevs anläggningen av olika triumvirat av gårdfarihandlare från orten.

År 1882 köpte handlaren Johan Bolander rörelsen och drev denna till 1896.

Vid denna tid fanns inte Dalsjöfors samhälle. Namnet uppkom 1897, då fabriken började byggas. I närområdet bodde endast fem familjer. Det var familjen Bolander i affärshuset och mjölnaren i mjölnarstugan samt två backstugor vid före detta Sandells bageri. I närheten bodde kyrkans vaktmästare med sin familj.

Bortom fabriken längs Boråsvägen låg dock de tre gårdarna Gårda, Kerstinsgårde och Tummarp, på vilkas marker den delen av Dalsjöfors är uppbyggt. Längre fram i tiden har mark från såväl Skenstadsgårdar som Kråkhult Uppegård tagits i anspråk för byggen.

I Toarps kyrkböcker i gammal tid finns inte Dalsjöfors omnämnt. Ovannämnda tre gårdar finns däremot upptagna var för sig tillsammans med de torp och backstugor som låg på deras marker. Första gången Dalsjöfors samhälle finns med i Kyrkböckerna är år 1906.

År 1896 sålde Bonander anläggningen till **Herman Jansson** och Henning Wenander. Följande år bildades Dalsjöfors Väfveri AB. Förutom initiativtagarna ingick i styrelsen deras bröder **Martin Wenander** och **Paul Jansson** samt **Alfred Pettersson**.

Bröderna Wenander var bondsöner från Björketorp, som hade skaffat sig en ordentlig utbildning och praktik inom textilbranschen. Bröderna Jansson däremot kom från ett välbärgat bonde-och knallehem i Häljared, Nedergården i Dalsjöfors.

Redan följande år stod anläggningen färdig. Samtidigt installerades den turbin, som med hjälp av vatten från Dalsjön skulle driva vävstolarna och övriga maskiner. Det skulle snart visa sig att vattenmängden i bäcken inte alls räckte till för att driva anläggningen.

En inhyrd ingenjör hade råkat sätta ett decimaltecken fel med påföljd att endast 1/10-del av den beräknade vattenkraften kunde utvinnas!

En ångmaskin, eldad med kol, fick anskaffas.

År 1907 var det dags för elkraft för drift av fabriken.

Att vattenkraften var otillräcklig var en stor misräkning, men att bygga nytt på en annan plats var inte ekonomiskt genomförbart. Alltför mycket kapital hade redan investerats. Dalsjöfors visade sig dessutom ha andra fördelar.

Rent och särdeles lämpligt industrivatten fanns i Dalsjön liksom en utmärkt och billig tomtmark för anställdas byggande av egna hem. Detta sedan bolaget köpt in gårdarna Gårda och Tummarp.

Dessutom fanns i omgivningen "en rättskaffens och arbetsam befolkning" enligt Direktör Martin Wenanders minnesanteckningar. Till detta kom att många Toarps bor hade vana vid såväl handvävning som hemsömnad.

Transportfrågan var till en början ett bekymmer, eftersom det var 15 km på dåliga vägar in till järnvägsstationen i Borås. Redan 1902 tillkom dock stationen i Målsryd, varvid resvägen halverades. Tack vare Fabrikens existens och inflytelserika personers arbete fick till slut även Dalsjöfors en järnvägsstation 1917.

Järnvägen blev dock nerlagd redan 1985.

Efter omkring 100 års verksamhet upphörde produktionen vid Dalsjöfors – Almedahls fabriker.

I stället har det stora fabriksområdet nu omvandlats till en mycket fin företagspark, Dalsjöfors Företagspark

Henning Wenanders Torg

Henning Wenanders Torg i Dalsjöfors är uppkallat efter en av fabriken grundare. På torget finns en skulptur i corteen stål som heter "Räven och rönnbären" av formgivaren Graham Stacy.

Motivet är inspirerat av ett Almedahls textilmönster som heter "Surt sa räven" som formgivits av Kerstin Boulogner. Detta mönster är ett välkänt Almedahls mönster och som producerades i väveriet.

Av Sven-Erik Håkansson 2021